

B. Regimul electoral (1)

Totalitatea prevederilor constituționale și legislative care reglementează exercitarea drepturilor electivă (individuale și colective) prin care se desemnează ("delegație", "reprezentare") membrii instituțiilor legislative dintr-un stat.

În epoca pre-modernă (debutând cu parlamentul "clasic" englez - 1295), titularul suveranității (puterilor) în stat fiind monarhul, regimul electoral prin care se desemnau organele legislative se caracteriza prin numărul restrâns al electorilor și condițiile severe care dădeau dreptul de a alege și a fi ales. Bazat fie pe criteriul privilegiilor ereditare, fie pe cel al averii ("censitar"), acest regim a dominat, în forme istorice-specifice, începuturile parlamentarismului, constituind și una din aplicațiile principiului separației puterilor în stat.

Regimul votului universal, consacrat ca principiu al suveranității democratice de revoluția franceză (1789), adoptat de națiunile moderne în condiții istorice diferite, s-a generalizat și impus ca mijlocul cel mai propriu și perfectibil de exercitare a drepturilor electorale universale.

Regimul electoral românesc a evoluat în pas cu construcția statului modern, fiind consecința și expresia progresului sau regresului regimului constituțional, al regimului parlamentar și, în fond, al respectării suveranității naționale și al separării puterilor în stat. Fără a dezvolta toate etapele prin care a trecut, în cele ce urmează vom urmări, mai ales, regimul votului universal.

• Legea electorală din 1864

Anexă a "Statutului" edictat de domnitorul Cuza, a modificat o serie de prevederi care stabileau criteriile censitare din "Convenția de la Paris". Coborînd sensibil censul (pentru a anihila împotrivirea la reforme a marilor proprietari), sporind categoriile capacitate

(preoți, învățători, licențiați, foști funcționari de stat și militari în retragere ș.a.), prevăzînd două categorii de alegători ("directi" și "primari"), legea acorda dreptul de a alege și a fi ales cetățenilor români, de sex masculin, plătitori al unor impozite sau cu profesii intelectuale, de la vârsta de 25 de ani (alegător), respectiv 30 de ani (aleși).

• **Legea electorală din 1866**
Promulgată la 28 iulie 1866, în conformitate cu noua Constituție (mai 1866).

A împărțit alegătorii pe colegii (4 - pentru Adunarea Deputaților, 2 - pentru Senat), pe criterii de cens și capacitate, coborînd vârsta alegătorilor la 21 ani împliniți. Pentru Adunarea Deputaților, legea împărțea alegătorii cu vot direct (colegiile I - III) și prin delegați (colegiul IV), pe criterii censitar - capacitar:

- Colegiul I - cei cu venit funciar de peste 300 galbeni anual;
- Colegiul II - cei cu venit funciar între 300 - 100 galbeni;
- Colegiul III - orășeni cu impozite de la 80 lei în sus.

În cele trei colegii, pe criteriul capacității, scutiți de cens: profesioniștii liberali, profesorii, pensionarii de stat, ofițerii în retragere.

• **Colegiul IV** - cei ce plăteau o dare cît de mică la stat. Dintre ei, 50 de alegători desemnau un delegat care participa la alegerea pe județ (vot indirect și neegal).

Pentru Senat, pe lângă o serie de senatori de drept (Universitățile, clerul înalt ș.a.),

• **Colegiul I** - alegătorii rurali, cu venit de peste 300 galbeni;

• **Colegiul II** - alegătorii urbani, cu proprietate imobilă, cu venit pînă la 300 galbeni.

• Legea electorală din 1884

Elaborată după modificarea Constituției, a stabilit condiții noi de alegere și reprezentare în Adunarea Deputaților. Menținînd principiul censitar - capacitar, revizuiindu-l și stacheta censului și unificînd colegiile rural-urbane, a stabilit împărțirea alegătorilor pe trei colegii.

• **Colegiul I** - cei cu venit funciar (rural și urban)

(noembrie), Bucovina (noembrie) și Transilvania (1 decembrie) - consacra principiul votului universal.

Art. 1. stipula: "Toți cetățenii români majori vor alege prin vot obștesc, obligatoriu, egal, direct și secret și pe baza reprezentării proporționale, un număr de deputați proporțional cu populația".

IONAR

bileau vârsta de 40 de ani și noi categorii pentru senatori de drept: prin funcția deținută (patriarhul, mitropolitul ortodox și uniți, episcopii eparhiali ai ambelor biserici românești, capii confesiunilor recunoscute, președintele Academiei Române) și prin funcțiile superioare deținute în trecut (foști premieri de guvern, cu o vechime de 4 ani; foști miniștri, cu o vechime de 6 ani; foști președinți ai corpurilor legiuitoare, cu o vechime de 8 ani; foști deputați și senatori, cu prezență în 10 legislaturi; foști președinți ai Curții de Casație; generali comandanți de armate în război sau cu funcția de șefi ai Marelui Stat Major ș.a.

• Legea electorală din 27 martie 1926

Prin această lege, s-au pus în aplicare principiile Constituției din 1923.

Înlăturînd toate condițiile de avere, ereditate și capacitate din vechea legislație, votul universal fixa o serie de condiții pentru exercitarea sa.

• **Condiția cetățeniei române** - consacra criteriul național.

• **Condiția sexului masculin** - menținea discriminarea și prejudecata superiorității bărbaților în problemele politice.

• **Condiția maturității judecătii** - stabilită la 21 ani împliniți - corespundea prevederilor Codului civil în vigoare.

• **Condiția aptitudinii intelectuale** - presupunea deplinătatea facultăților mintale, cu excluderea celor puși sub interdicție judiciară.

• **Condiția demnității** - cu descrierea expresă a indemnitaților: cei condamnați pentru crime și anumite delictes sau prin pedeapsă complementară judiciară; falșii, pînă la reabilitare.

• **Condiția respectării incompatibilității** - stabilită prin legi - unor categorii profesionale fără drept de manifestare politică, inclusiv acela de a alege și de a fi ales: militarii activi, funcționarii retribuți de stat, județi sau comună (exceptînd: pe cei ce demisionau înainte de alegeți; primarii orașelor - obligați să opteze dintr-

față de legislația anterioară. În schimb, a fost deosebit de gravă sub aspect numeric, moral, politic eliminarea tineretului de la scrutin și absența pluralismului politic, implicat a opoziției. Aceste limitări nedemocratice au pregătit instalarea dictaturii regale.

Cu această reglementare legislativă (și cu parlamentarismul rezultat pe baza ei) s-a încheiat existența legală a regimului electoral în România interbelică.

• Vid legislație electorală (sept. 1940 - august 1944)

După încredințarea deplină a puterii în stat generalului Antonescu, Carol al II-lea a decretat suspendarea Constituției sale și, prin consecință, a legii electorale. Menținînd monarhia simbolic, guvernînd dictatorial prin decrete-legi, Antonescu nu a convocat corpul electoral, lipsind țara de Parlament.

• Legea electorală din 11-13 iulie 1946

După repunerea în vigoare a Constituției din 1923 (31 august), concomitent cu asaltul comuniștilor spre putere, fără consultarea unei Constituante sau a Parlamentului, guvernul Petru Groza a edictat, prin "Jurnal al Consiliului de miniștri", noile reglementări electorale (legea electorală - 11 iulie; legea organizării Adunării Deputaților - 13 iulie).

Preținzînd "revoluționarea" sistemului electoral prin introducerea votului universal, legea stabilea votul egal, direct și secret, pentru toți cetățenii, inclusiv pentru femei, militari și funcționarii publici. Descriînd "indemnitațiile", legea considera ca "nedemni" de a alege și a fi aleși pe "dușmanii poporului": cei cu funcții de răspundere în stat sub dictatura antonesciană, legionarii și alte "elemente" fasciste, vinovații de crime contra poporul, voluntarii împotriva Națiunilor Unite (războiul din Răsărit), epurații din aparatul de stat și armată ș.a.

A.D. Ci vica 7 4, 5-11 dec-94

ALIANȚA CIVICĂ - Săptămînal de at

de peste 1200 lei;
• **Colegiul II** - cei care plăteau o dare către stat, de la 20 lei în sus.
În ambele colegii, scutiți de cens: profesioniștii liberi, pensionarii de stat, ofițerii în retragere, absolvenții a cel puțin cursului primar.
• **Colegiul III** - cei ce plăteau o dare cît de mică

(la reședința de județ) sau indirect (1 delegat la 50 de alegători).

În acest colegiu, scutiți de cens, Trivățitorii și proșii sătești. Pentru Senat, s-au păstrat vechile reglementări.

Fiecare colegiu alegea un număr diferit de deputați (vot neegal). Cu unele modificări (ex. - procedura electorală - în 1907), legea a fost în vigoare pînă la introducerea votului universal.

• Revizuirea constituantă din 1917

În 1914, guvernul (și partidul) național liberal omite ideea expropriării mării proprietăți și improprietății țărănilor, ceea ce presupunea revizuirea unor prevederi constituționale (legate de regimul proprietății și cel electoral). Adunarea Constituantă convocată hotărăște revizuirea articolelor care se refereau la prevederile electorale. Întrerupte datorită începerii primului război mondial, lucrările Constituției s-au reluat la Iași (în refugiu), în 1917.

Prin modificarea art. 57 și 67, s-a statuat introducerea votului universal, egal, direct, obligatoriu, secret, cu scrutin pe listă și pe baza reprezentării proporționale.

Aceste prevederi constituționale au fost reglementate, apoi, prin *decrete-legi speciale* în noiembrie, respectiv decembrie 1918, pentru a fi generalizate la nivelul României întregite.

• Decretul-lege din 16 noiembrie 1918

(completat cu decretul-lege din 22 decembrie 1918)

Conform prevederilor Constituției din 1917 (pentru Vechiul Regat) și Hotărârilor Adunărilor Naționale ale provinciilor românești unite cu patria-mamă din 1918 - Basarabia (martie,

• Constituția din martie 1923

Această Constituție a consacrat principiul votului universal enunțat de Constituția din 1917 și Decretele-lege din 1918, eliminând definitiv sistemul censitar și capacitar.

Articolele 64 (pentru Adunarea Deputaților) și 68 (pentru Senat) preluau formulările din Decretul-lege: vot obștesc (universal), obligatoriu, egal, direct, secret, proporțional - acordat tuturor cetățenilor români bărbați, împărțiți pe

prin efectul politic și civile prevăzute de legile țării.

Majoratul: fixat la 21 de ani, conform art. 434 din Codul civil;

Obligatorietatea: inovație neoliberală, văzută ca un drept - datorie cu funcție socială, necesară la începuturile organizării democratice a statului.

Egalitatea: "de drept" cu excluderea votului plural sau multiplu; "de fapt" - valoare egală a buletinelor de vot.

Direct: înlăturarea votului indirect, prin delegație, prevăzut în vechea legislație pentru Colegiul III.

Secret: garanție a sincerității votului, devenit principiu constituțional menit să asigure legitimitatea.

Proporțional: pe de o parte, acordarea mandatelor proporțional cu numărul de voturi obținute pe liste; pe de altă parte, stabilirea raportului dintre reprezentanți și reprezentați: 1 deputat la 30.000 locuitori; 1 senator la 70.000 locuitori. Perpetuând neacordarea dreptului de vot femeilor; păstrînd componerea Senatului din *senatori de drept* (cf. tradiția românească, moștenitorul tronului și mitropolii și episcopii eparhiale) și senatori aleși (fie pe liste, fie de către Universități); menținînd condițiile eligibilității din vechea lege electorală, pe baza acestor *decrete-legi* s-au organizat alegerile parlamentare din România întregită, pînă la elaborarea noii Constituții (1923), socotite un triumf al democratizării vieții politice românești.

(va urma)

Dr. în istorie, Livia Dandara

circumscripții electorale.

Articolul 6 aliniatul 2 dispune acordarea drepturilor politice ale femeilor, stabilind egalitatea între sexe în domeniul drepturilor civile. Această dispoziție a fost aplicată doar în alegerile administrative locale - legea din 1929 - prin care anumite categorii de femei (absolvente ale școlii secundare inferioare, funcționare de stat, văduve sau decorate de război, conducătoare a unor organizații obștești) au primit drepturi electorale (art. 375).

Pentru Senat, câteva prevederi sta-

alergeri; miniștrii și subșefii de stat; cadrele didactice, medicii, inginerii, arhitecții, avocații ș.a. care nu ocupau funcții administrative).

Cuprinzînd precizări exprese privind alegerea deputaților și senatorilor pe liste de partid (art.65) a legitimat, pentru prima oară explicit, rolul și locul partidelor în angrenajul electoral și, prin prevederile constituționale, rolul și locul lor în mecanismul puterilor constitutive în stat (separarea puterilor), obligînd candidații la înregimentarea politică.

Acordînd o "primă electorală" (art.64) partidului ce obține 40% din voturi (pentru anihilarea efectelor existente la numeroase partide), a știrbit caracterul egalității sufragiului.

Contestată, ulterior, de partidele aflate în opoziție, dar menținută ca atare după venirea la putere; mal ales pentru "prima electorală"; atacată virulent de forțele politice predictoriale, antipartidiste, legea a rămas în vigoare pînă la ultimele alegeri pluripartide, din noiembrie 1937.

• Legea electorală din 9 mai 1939

Elaborată în conformitate cu Constituția din 1938, legea a schimbat radical regimul electoral, știrbind sau anulînd nule din cuceririle votului universal.

Prin ridicarea stăchetei de vîrstă pentru alegători (30 de ani, pentru Adunarea Deputaților; 40 de ani pentru Senat); prin introducerea unor criterii restrictive capacitar-profesionale (știința de carte și exercitarea profesiunilor prevăzute legal); prin eliminarea scrutinului pe liste de partide (pluripartidism) și recunoașterea unui partid unic - Frontul Renașterii Naționale; prin reprezentare profesional-corporatistă; prin diminuarea puterii legislative parlamentare, Legea a deformat regimul electoral democratic, transformînd Parlamentul într-o simplă anexă legislativ-consultativă a dictaturii regimului Carol al II-lea.

Dreptul de vot acordat femeilor, însoțit de condiții restrictive privind exercitarea sa, a reprezentat singurul element pozitiv

ca organ "reacționar" și "retrograd" al regimului burghez-moșieresc și elimină "prima electorală", menținînd scrutinul pe liste de partid.

Însoțind compania electorală cu o propagandă și o teroare fără precedent, folosind fraudă și intoleranță față de partidele democratice, pe baza acestei legi s-au desfășurat alegerile parlamentare din noiembrie 1946.

• Legea electorală din 23 ianuarie 1948

După abdicarea silită a regelui Mihai și proclamarea neconstituțională a Republicii Populare (30 decembrie 1947), Adunarea Deputaților (din care fuseseră eliminate grupările parlamentare indezirabile comunistilor) a adoptat o nouă lege electorală prin care se acorda votul universal de la 20 de ani împliniți.

Pe baza ei s-au desfășurat alegerile din 28 martie 1948 care au consacrat supremația P.M.R. în viața parlamentară a țării.

Cîteva grupuscule tolerate pentru colaborarea cu comunistii (Frontul Plugarilor, Uniunea Poporului Maghiar, P.N.L. - Bejan, P.T.D. - Lupu) au mai rămas o vreme în peisajul politic partidist.

• Constituția din 13 aprilie 1948.

Această Constituție a marcat punctul terminus al preluării puteri de stat de către comunisti. Ea nu a adus schimbări notabile în regimul electoral (față de legea din ianuarie) dar a deschis seria reglementărilor privind organizarea Marii Adunări Naționale și relația în care ea se afla față de puterile totalitariste în stat. Dar, după cum bine știm, mai grav decît carențele sale ca text legislativ, a fost faptul că libertățile și drepturile garantate formal prin această Constituție au rămas literă moartă.

Dr. în istorie, Livia Dandara

H.C., nr. 5, 12-18.07.1994